

Laudatio pro Pavlu Holcovou

Neznám Pavlu Holcovou osobně. A do doby, kdy byli zveřejněné informace z kauzy Panama Papers a zavražděn investigativní novinář Ján Kuciak se svou snoubenkou Martinou Kušnírovou jsem netušil, co dělá.

Když jsem byl osloven s nabídkou pronést 19.10.2019 laudatio při udělení Prix Irene pro Pavlu Holcovou, pojal jsem to jako příležitost říct pár slov k reflexi období od listopadu 1989 po dnešek. Bez něhož by neexistovala ani investigativní žurnalistika, jak ji dnes známe.

Při psaní prvních verzí svého proslovu jsem propadl chronické nemoci veřejných intelektuálů – psal jsem především o duchu této doby, složitým jazykem být takzvaně „vlastníma očima“. Vyléčila mě konzultace s Milenou Holcovou, Pavlinou mámou, cestovatelkou, spisovatelkou a rázovitou ženou, která – tak ji znám – nedělá ze života vědu a jde po hlavě tam, kam ji její naturel vede. Pod první částí mého laudatia by měla být podepsaná ona.

Pavla po studiu žurnalistiky začala pracovat pro Člověka v tísni. Umí španělsky a portugalsky, tak dostala na starosti Kubu, kde navázala komunikaci s místními disidenty. Při plnění své mise tam byla uvězněna a ve vězení se spřátelila s rumunským novinářem, který mluvil o tehdy evropské, dnes celosvětové, síti investigativců. Česko prohlásil za černou díru, protože to u nás v mezinárodním měřítku nikdo nedělá. Pavla zvedla hozenou rukavici a založila České centrum pro investigativní žurnalistiku. Tak se ocitla například v týmu rozplétačů kauzy Panama Papers. To, že tenhle tým dostal Pulitzerovu cenu, se u nás vlastně neví. Neví se také, že Pavla Holcová v tom čase už měla za sebou i jiný mezinárodní úspěch, a to prvenství v Global shining light, za sérii reportáží o prezidentské rodině Alievů z Ázerbájdžánu a jejich podnikání na našem území. Její kolegyně Chadídža Ismailova za tyhle reportáže doma dostala sedm let natvrdo.

Pavla Holcová je dnes tváří české investigativy a v jejím portfoliu jsou například i export českých zbraní do Sýrie, nelegální obchod s tygry na našem území, práce kolumbijských drogových kartelů na našem území. Za odhalení korupce u šéfa makedonských tajných služeb dostala novinářskou cenu EU... Také pracovala na kauze italské mafie propojené se slovenskou vládou. Na tomto tématu spolupracovala s už zmíněným slovenským novinářem Jánem Kuciakem. Pavla Holcová a její rodina se ocitla pod policejní ochranou, nějakou dobu se musela skrývat na neznámém místě a měla změněnou identitu.

Práce investigativního novináře obnáší často léta na několika kauzách paralelně. Většinou je to práce v anonymitě a často také s vědomím marnosti. Pocit marnosti neplyne jenom z toho, že zločin nebývá pokaždé náležitě potrestán, ale také z toho, že zbytnělá ega mnoha novinářů neprospívají týmové spolupráci a inflace textů v médiích všeho druhu zkrátila jejich

životnost na dny. Rozsáhlý organizovaný zločin, včetně korupce, totiž často probíhá na globálním teritoriu a dlouhodobá mezinárodní spolupráce je nutná. Ty nejlepší poznáváme až ex post, dovíme-li se o nich vůbec.

Je to práce v první linii, bez ovací, je to však současně práce, která podpory veřejnosti nemá šanci. Dostane-li ovšem šanci, může zásadním způsobem měnit prostředí ve kterém žijeme. Budiž ilustrací vznik Hnutí za slušné Slovensko, iniciované příběhem Jána Kuciaka, a následně změny na politické mapě Slovenska a celkové atmosféry v zemi.

Kapitolou o sobě jsou osobnostní předpoklady pro tento typ práce a tuto profesi. Mezi investigativci, které znám, nejde definovat nějaký „model“. Jsou to ovšem lidé, před kterými se skláním v obdivu a úctě.

Profesní život Pavly Holcové je průsečíkem „velikých“ a „malých“ dějin s dominantním vlivem událostí z roku 1989, bez nichž by prožila svůj život v papiňáku uzavřené společnosti. Pro onen dějinný okamžik se mi líbí metafora „velikého třesku“. To, co následovalo, vnímám jako řád, který se rodil z chaosu. Mluví ze mě autentická zkušenost – byl jsem u toho. Ta erupce byla nenadálá, celoplošná, vylučující jakoukoliv konspiraci. Obsahovala zárodky rodícího se řádu, se všemi pozitivními i negativními znaky, jejich rozpoznávání však bylo možné až s časovým posunem (akce předchází reflexi). Říká se tomu „hašení požárů“ a mudrovat s odstupem let, coby kdyby je často mimo mísu, pokud není míněno jako inspirace pro „tady a teď“.

Investigativní novináři jsou vyslanci do oblastí „kde žijí lvy“, mám-li použít název jedné z knih její mámy. Bylo by fajn, kdyby jejich práce přispívala k mobilizaci příslušných institucí a kolektivní akci. Jde o „průzkum bojem“ a ve „zvláštním režimu“. Naší misí – myslím veřejné intelektuály a média – je využívat jejich práci na šíření faktů a emocí, pravdivosti proti lžím a konspiracím, mobilizovat instituce státu a veřejnost (pokud možno) ne až když už jde Titanic ke dnu.

Pro občany by mělo (!) jít o aktivní sociální učení „krok za krokem“ jehož lokální implikace berou v potaz globální kontext, protože takový je svět, ve kterém žijeme. Kontext, jehož nuance jsou postižitelné spíše ad hoc koncepty, než teoretickými dogmaty. Řád z chaosu prochází cykly za jejichž směřování vděčíme „šťouchancům“ do citlivých míst systémů. A jelikož, jak věřím, citlivá místa nejsou vystavena zrakům kolemjdoucích, je nutno se po nich pít. Někdy docela riskantně a často také kráčet slepými uličkami. Aktéry jsou lidé v první linii – ti viditelní (politiky, veřejní intelektuálové...) i neviditelní, jako například mnozí investigativní novináři.

Když jsem začínal psát první verze tohoto laudatia, viděl jsem před sebou, jak se mi poslední dobou stává pořád častěji, VŠE. Veliký třesk, následný chaos, rodící se řád, černou díru... a jiné Vesmíry a jejich životní cykly. Postupně se z toho VŠEHO, začala vynořovat podoba mé vlastní tváře (v ní také genetické a memetické poselství předků, životní zkušenost a konkrétní situace). Při psaní poslední verze textu jsem už byl oproštěn od osobního a myslel jsem na Pavlu. Nic zásadního jsem nevymyslel, a nebýt Mileny Holcové ani bych nic nenapsal. Konečně, až jednou, například v mém věku, začne Pavla psát nějaké své laudatio, dopadne možná stejně. V předposledním kroku shlédne podobu své tváře. Neuhne-li mezitím, bude to tvář hezké a moudré stařenky. Jejím vnoučatům a pravnoučatům předem gratuluji.

P.S.

Nepřímo adresuji toto laudatio dvěma svým blízkým přátelům, kteří věnovali investigativně několik desetiletí svého života. Jsou to slovenský novinář a spisovatel Andrej Bán a český novinář, pedagog a spisovatel Jan Urban.